

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน*
THE BUDDHISM DISSEMINATION BY MORALITY TEACHING MONKS
IN SCHOOLS

พระครูปลัดชาลิน กตปุญโญ, พระครูวินัยธรมานะ หิริธมโม
PhrakruPalad Chalin katapunyo, Phrakhruwinaithorn Mana Hirithammo
วัดนางาม, ฉะเชิงเทรา,
Wat Nangam, Chachoengsao Province
E-mail: Chalinth16@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเผยแผ่กับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ ผลการศึกษาพบว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นกระบวนการบ่มเพาะ กล่อมเกลาจิตใจของเยาวชนที่กำลังเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ให้รู้จักศีลธรรม เพื่อเป็นคนดีไม่เป็นภาระแก่สังคมและสามารถทำประโยชน์แก่สังคมและพระสอนศีลธรรมได้นำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้วถ่ายทอดให้แก่เยาวชนเป็นการฝึกในการเผยแผ่ และแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ พระสอนศีลธรรมมีศักยภาพ 2 ด้านประกอบด้วย ภายนอกคือ มีศีลาจารวัตร มีการพูดและการปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส ในด้านจิตภาพประกอบด้วยคุณธรรมในการเผยแผ่และมีคำสอนที่น่าเชื่อถือ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 อย่าง คือ มีภาวะผู้นำที่เกิดจากความรู้ทักษะและทัศนคติที่ดี มีหลักธรรมและสื่อการสอนที่ทันสมัยน่าสนใจและมีศิลปะในการสื่อสารประกอบด้วย 4 ส.คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า ร่าเริง จะทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพและเยาวชนจะสามารถเรียนรู้ธรรมะจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ : การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา; พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

Abstract

This academic article aimed to study Buddhism dissemination with school morality teaching monks and study ways to develop mission potentials. The results showed that the morality teaching program in schools is in an incubation process. To convey the minds of youth who are growing up to know morality to be a good person, not a burden to society and able to make a contribution to society. The morality teachings have brought the principles of Buddhist teachings that have been studied and passed on to the youth as a practice in disseminating and guidelines for developing disseminating potentials. Morality teachings have two potentials: There is respectful speech and conduct. In the mental aspect, it consists of disseminating virtues and reliable teachings consisting of 3 qualities: Leadership that arises from knowledge, skills and a good attitude. There are Dharma principles and teaching materials that are modern, interesting and have the art of communicating, consisting of 4 s's, namely, bright, motivating, brave, cheerful, which will make the dissemination of Buddhism more effective, and youngsters will be able to learn the Dharma until they can apply Dhamma in daily life.

Keywords: Propagation; Buddhism; Monks teaching morality in schools.

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการที่รวดเร็วสามารถที่จะติดต่อสื่อสารกันในช่วงกระพริบตาไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัจจัยในการดำรงชีวิตต่าง ๆ มีการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ประกอบด้วยความเร่งรีบในการที่จะทำกิจการเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ถึงกระนั้นแล้วสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งสำคัญของชีวิตก็คงจะขาดไปไม่ได้ก็คือคุณธรรมจริยธรรมซึ่งในสังคมปัจจุบันนี้จะเห็นได้ตามข่าวสื่อสารออนไลน์โทรทัศน์วิทยุต่าง ๆ ออกมา มีการประพาดพิดศีลธรรม ผิดจริยธรรม หรือมีการประพาดพิดที่ผิดไปจากปกติของคนทั่วไป ทำให้อนุมานให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันนี้ขาดคุณธรรมจริยธรรมถึงแม้จะมีการณรงค์ให้ประชาชนอยู่ในรักษาศีล 5 โตไปไม่โกง เป็นต้น ถึงอย่างนั้นการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก สังคมความเป็นอยู่ของคนทั่วไปก็อาจจะมีการขาดสติพลาดพลั้งหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าเห็นประโยชน์ของส่วนรวมแล้วก่อเหตุทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อน จึงทำให้ผู้เขียนมองเห็นเหตุหรือรากเหง้าที่แท้จริงที่ทำให้เกิดการประพาดพิดศีลธรรมก็คือ การขาดจิตสำนึกในการทำ ความดี ละชั่ว ทำใจให้ใส ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงมีแรงจูงใจในการที่จะนำการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นจุดเปลี่ยนเป็นจุดหักเห

ของเยาวชนคนไทยที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าซึ่งเมื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่เป็นหลักของเหตุของผล เป็นหลักของความจริงที่เที่ยงแท้ถาวรก็จะเสนอเป็นแนวคิดที่ทำให้ประชาชนหรือเยาวชนส่วนใหญ่ได้เข้าใจหลักธรรมะได้เข้าใจหลักเหตุผลและนำตนไม่ให้ไปติดอยู่กับความชั่วหมายถึงว่า ละเว้นจากความชั่ว ทำแต่สิ่งที่ดี ๆ ทั้งกาย วาจาใจ และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส ผลลัพธ์ก็คือสังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมีพระสงฆ์ต้นแบบเป็นผู้นำประพฤติปฏิบัติจะนำไปสู่การทำให้สังคมร่มเย็น มีความปลอดภัยในชีวิต มีความมั่นคงในอาชีพการงาน มีอาชีพที่มาแล้วมีความสุขและสุดท้ายคือสบายใจไม่หวาดระแวงหรือเป็นทุกข์แต่อย่างใดอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจึงได้นำเสนอบทความเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีต้นสังกัดมาจาก 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นต้นสังกัดในการจัดสรรให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสเข้าไปสอนในโรงเรียน กล่าวโดยหลักการ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” พระสอนศีลธรรมของ มจร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ทำงานการเผยแผ่ที่เกิดจากอุดมการณ์ที่มีความศรัทธาในพระรัตนตรัย เพราะพระสงฆ์เมื่อปณิธานตนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นการปณิธานว่าเราจะมีชีวิตแตกต่างจากชาวบ้าน ประพฤติอยู่ในหลักของไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักของพระสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติ โดยทางมหาวิทยาลัยก็มีการจัดสรรงบประมาณจากทางภาครัฐในการสนับสนุนให้กำลังใจให้พระผู้สอนศีลธรรมเดือนละ 2,500 บาท อาจจะดูไม่มากนักแต่ก็เป็นน้ำใจ เพราะในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์จำเป็นต้องใช้ปัจจัย เป็นประโยชน์ในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การเดินทาง, การรักษาพยาบาล, การทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอาจจะมองว่าทำหน้าที่ 3 อย่างด้วยกัน (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ)

1. ศึกษาเล่าเรียน หมายถึง ศึกษาเล่าเรียนในภาคปริยัติธรรมไม่ว่าจะเป็นนักธรรม บาลี หรือ การศึกษาสามัญในมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้วแต่เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาเปรียบเหมือนแผนที่นำทางไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงธรรมะได้ อย่างปรัชญาของขงจื้อบอกว่า “การศึกษาโดยปราศจากความคิดก็ไร้ประโยชน์ ในมุมนักก้น ความคิดที่ปราศจากการศึกษาก็เป็นอันตราย” (Chantana, 2565)

2. พากเพียรปฏิบัติ หมายถึง ทำหน้าที่ของพระพุทธศาสนาที่ดีคือการนำหลักของการศึกษาเล่าเรียนทางปริยัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์แล้วมาสู่การปฏิบัติเริ่มต้นจากการปฏิบัติตนให้อยู่ในธรรมวินัย เป็นกรอบของการปฏิบัติตน ไม่ใช่เคร่งครัดจนเครียด แต่สามารถทำให้ดูแตกต่างจากชาวบ้านในด้านของการประพฤติตัวหรือวางตนให้คนศรัทธาเลื่อมใสและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นทางในทางหลุดพ้นข้อนี้พระสอนศีลธรรมควรมีและควรพิจารณาไตร่ตรองอยู่บ่อยๆเพราะการที่จะไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้นพระสอนศีลธรรมเองต้องมีคุณธรรมที่เป็น

ตัวอย่างเยาวชนคนไทยเริ่มตั้งแต่ในส่วนของกายภาพและในส่วนของจิตใจซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปในย่อหน้าต่อไป

3. ขัดเกลากิเลส หมายถึง หน้าที่ตอบแทนพระพุทธศาสนาหน้าที่ด้วยการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ทำหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างในการนำหลักธรรมไปเผยแผ่ให้ประชาชน หรือ เยาวชนเพื่อความสันติสุขของสังคมประเทศชาติในภาษาบาลีเขียนว่า “ปฎิเวธ” คือ การแทงตลอดในสภาวะธรรมซึ่งในปัจจุบันนี้การที่จะการันตีได้ว่าพระองค์นั้นเป็น อรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงหรือไม่นั้นอาจจะไม่สามารถทำได้ แต่การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นการทำหน้าที่เป็นปฎิเวธก็ถือว่าเป็นการขัดเกลากิเลสเพราะว่าพระที่สามารถนำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าไปประกาศหรือแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนได้นั้นถือว่าเป็นการทำหน้าที่ในส่วนของการแทงตลอดสภาวะธรรมจึงมีคำที่ท่านกล่าวเป็นคำผวนในปัจจุบันว่า “ดวงตาเห็นธรรม” ธรรมในที่นี้อาจจะไม่ถึงธรรมะคือคำสอนในพระไตรปิฎกก็ได้ หรือ ดวงตาเห็นธรรม อาจจะมีดวงตาเห็นแล้ว “ทำ” เลย หมายถึงการช่วยประชาชนหรือทำประโยชน์ให้แก่สังคมคืนความสุขให้ประชาชนจึงทำให้ผู้เขียนต้องการจะเสนอถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ปรากฏเป็นความเรียง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลพลวัตสู่ประเทศไทย

พระพุทธพจน์ที่ “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่อบุญเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลางและความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) เป็นนโยบายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายไปสู่โลก ทั้งโลกมนุษย์ โลกเทวดา และพรหม

จะเห็นได้ว่าในยุคโบราณหรือว่าในสมัยพุทธกาลนั้นใช้วิธีสืบทอดคำสอนโดยการบอกต่อหรือเรียกภาษาบาลีว่า “มุขปาฐะ” มีการส่งสาวกออกไปเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนาและหลังจากที่พุทธเจ้าปรินิพพานแล้วก็ยังมี การเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนาผ่านการเผยแผ่คือการแนะนำพร่ำสอน บอกต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้เพราะฉะนั้นแล้วการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พระพุทธศาสนาไม่เลือนหายไปจากสังคมไทยหรือไม่หายไปจากโลกนี้ โดยเฉพาะการปลูกฝังให้มีผู้ประพฤติปฏิบัติตามก็จะเชื่อว่าเป็นการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการประกาศหลักชัยหรือคำสอนที่ดีต่อไปได้เมื่อกล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสิ่งสำคัญก็จะเป็นการปลูกฝังให้แก่เยาวชนรุ่นหลังให้รู้จักหน้าที่และให้รู้จักศีลธรรมจริยธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติซึ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม

พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังจากที่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงเผยแผ่ด้วยตนเองและมอบหมายหน้าที่ให้พระสาวกแต่ละองค์ได้ทำ

การเผยแผ่โดยส่งสาวกรุ่นแรกไปประกาศคำสอนจำนวน 60 องค์โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน ความหมายในส่วนนี้ก็จะอาจจะหมายถึงเพื่อให้สัตว์โลกพ้นจากความทุกข์ที่มีอยู่ในโลกไม่ว่าจะเป็นทุกข์ที่เกิดจากสังขารปรุงแต่งหรือความทุกข์ที่เกิดเป็นกิเลส ตัณหาที่มันฝังลึกอยู่ในประชาชนพระองค์เปรียบเสมือนแสงสว่างที่จะทำให้ประชาชนได้รู้แจ้งเห็นจริงก็เผยแผ่คำสอนไปสู่ประชาชนโดยภาพรวมและยังมีผู้ที่ปฏิบัติตามเรียกว่าสาวกทำหน้าที่ในการรักษาอุปัชฌาย์และก็สืบทอดคำสอนเรียกชื่อว่าบริษัท 4 คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปในส่วนที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงก็คือพุทธบริษัทที่ 1 ก็คือพระภิกษุทำหน้าที่เผยแผ่คำสอน รักษาคำสอนและก็สืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรงเพราะท่านเป็นผู้อยู่ใกล้กับพระพุทธ พระธรรม มากกว่าบริษัทอีก 3 พระสอนศีลธรรมจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเผยแผ่คำสอนโดยตรง

คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้เป็นพระไตรปิฎก 84,000 ธรรมขันธ์ซึ่งเปรียบเสมือนพระศาสดาของพระพุทธศาสนาผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็คือพระสงฆ์โดยผู้เขียนได้หยิบยกถึง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่ทำหน้าที่ในการที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ให้แก่เยาวชนผู้ที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปได้ เพราะฉะนั้นหน้าที่หลักคือการเรียบเรียงหรือการกรั่นกรองหลักธรรมคำสอนที่มีอยู่มากให้เข้าไปสู่เยาวชนนั้นเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำหน้าที่ให้ประสบความสำเร็จได้ ในส่วนของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนนั้นมีต้นสังกัดอยู่ 2 แห่งก็คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งทำหน้าที่จัดสรรและบันทึกในบริหารจัดการพระสอนศีลธรรมส่งไปในสถาบันการศึกษาต่างๆเพื่อทำหน้าที่สอนศีลธรรมและสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนรุ่นหลังให้รู้จักในเรื่องของพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะฉะนั้นพระสอนศีลธรรมนอกจากจะทำหน้าที่ตรงนี้แล้วก็ต้องรู้จักหน้าที่ของตนคือทำตนให้เป็นผู้มีศีลธรรมมีวินัยและสามารถที่จะนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ให้เกิดความน่าสนใจเพิ่มนวัตกรรมคือการใช้เทคโนโลยีหรือสารสนเทศเพื่อให้เกิดความโน้มน้าวน่าสนใจมากขึ้นจึงจะทำให้เด็กหรือเยาวชนเกิดความสนใจและสามารถที่จะสอดแทรกธรรมะเข้าไปได้

การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีข้อหนึ่งที่สำคัญ คือ การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นประโยชน์คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติอย่างจริงจัง วิธีการสอนแบบไตรสิกขา คือ วิธีการสอนประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

(1) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติพร้อมที่จะเรียน

(2) ขั้นสมาธิ(จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจ ความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

(3) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจ ในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและ แก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตาม ความเป็นจริง (แสง จันทร์งาม, 2540)

กระบวนการพัฒนาเยาวชนนอกจากการอบรมสั่งสอนคือการจัดกิจกรรมอย่าง หลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้เยาวชนรู้จักคิดมีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความ ประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อมๆ กัน (พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ, 2547) ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร
2. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์
3. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
4. กิจกรรมประกวดมรรยาทชาวพุทธ
5. กิจกรรมค่ายพุทธบุตร
6. กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา
7. การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
8. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน/บวชนกขัมมจารี

การที่พระสงฆ์ได้เป็นผู้ปฏิบัติหรือจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ โดยให้การช่วยเหลือหรือเป็นผู้ ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่ง ที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน

สรุปย่อได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการนำหลักคำสอนในพระไตรปิฎกมา อธิบายขยายให้เข้าใจง่ายมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่ง เป็นเบื้องต้นของการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักในเรื่องของการประพฤติมีวินัยเรียบร้อยการฝึกสมาธิ ควบคุมสติและการใช้สมาธิปัญญาจิตใจแน่วแน่ในการพิจารณาเหตุสังเผลผล หลักหนีความชั่ว ทำแต่ความดีและทำจิตใจให้ผ่องใส ผ่านกระบวนการการพัฒนาเยาวชนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ กิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้จัดและได้เป็นผู้นำเยาวชนและสถานศึกษา เหล่านั้นให้ประพฤติและปฏิบัติอาจนำไปสู่การพัฒนาจิตใจที่เป็นการพัฒนาที่ถาวร ในส่วนของ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาหัวใจสำคัญก็คือการพัฒนาจิตคือยกจิตให้สูงขึ้นกว่าเดิมหรือขัด เกลาให้อ่อนโยนต่อการน้อมนำคำสอนไปปฏิบัติเพราะว่าธรรมชาติของปุถุชนหรือว่าคนทั่วไปนั้น จะมีจิตใจที่ค่อนข้างที่จะหยาบเพราะฉะนั้นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นจึงยกจิตให้สูง โดยผ่านกระบวนการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ขัดเกลาและนำไปปฏิบัติให้เข้าถึงได้

งานการเผยแผ่กับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคาดหวังว่าจะเป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม โดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดันสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มีพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กเยาวชน นักเรียนนักศึกษาทั่วประเทศ (ปรีชา กันธิยะ, 2550) โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ

1. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
3. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

ในด้านประวัติศาสตร์ไทยในทุก ๆ สมัย เราจะเห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ได้สร้างคุณูปการต่อสังคมไว้หลายประการด้วยกัน

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำของคนในสังคม
2. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคม(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วนแหล่งหล่อหลอมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษา โดยส่วนรวมมีดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว
2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้มื่ออิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

3. เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนๆ ได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้นวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำ

ทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน นักศึกษา ในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม ตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่ดีงามของครู อาจารย์ พระสอนศีลธรรม การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับ จริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แอ็บันท์ก็เกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปรงใส การอธิบาย การเทศนา การตกแต่ง การสนทนา การยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไข และการวิจารณ์ข้อบกพร่อง (ชาเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524) ในสถานศึกษาจึงเป็นแหล่งแสวงหาความรู้ และสร้างคนดีให้แก่สังคมได้ ถึงกระนั้นถ้าจะวิเคราะห์ถึงการทำงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนว่ามีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และ อุปสรรคอย่างไรรัน ผู้เขียนสามารถประมวลไว้ดังนี้

สรุปย่อได้ว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดประโยชน์หลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการบ่มเพาะกล่อมเกลาคิดใจของเยาวชนที่จะเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ให้รู้จักศีลธรรมเพื่อไม่เป็นภาระแก่สังคมและเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยภาพรวมและอีกนัยยะหนึ่งเป็นประโยชน์แก่พระสอนศีลธรรมที่จะได้นำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนให้แก่เยาวชนเป็นการฝึกในส่วนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัวด้วยเพราะฉะนั้นโครงการนี้จึงเป็นประโยชน์ถึงแม้ว่าในช่วง 2-3 ปีหลังนี้จะมีไวรัส covid-19 ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าไปสอนในสถานศึกษาแต่พระสอนศีลธรรมในบางที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการสอนออนไลน์หรือกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะนำองค์ความรู้หรือการนำธรรมะไปให้แก่เยาวชนได้ซึ่งเป็นประโยชน์โดยภาพรวมเมื่อเยาวชนเหล่านั้นได้มีการกล่อมเกลาคิดทั้งร่างกายและจิตใจให้เป็นผู้มีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรมแล้วเมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมจะทำให้สังคมมีความสุขแม่ขอโทษให้แก่สังคมนำประเทศชาติไปสู่สันติสุขได้

แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่

การพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประกอบด้วย 2 ส่วนด้วยกันก็คือ

1. กายภาพ คือบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธาและมีความกล้าสั่งสอนเยาวชนให้มีความน่าเชื่อถือ การที่พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านศีลาจารวัตรอันดีงาม เช่น การพูด การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ การนุ่งห่มที่เรียบร้อย กิริยามารยาทที่แสดงออก มีความเมตตา

ความอดทนอดกลั้น เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน” ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นต้นแบบให้กับเยาวชนได้เป็นอย่างดี ด้วยการที่พระสงฆ์แสดงบทบาทตามพุทธวิธีที่พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างโดยเฉพาะในด้านบุคลิกภาพ

2. จิตภาพ คือเรื่องของสภาวะจิตใจที่จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมในการเผยแผ่คือ จูงใจ แก่ล้า ร่าเริง เป็นต้น หรือมีการทำแผนประกอบการสอนในแต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นในแต่ละสัปดาห์หรือเป็นรายเดือนก็แล้วแต่ต้องประกอบด้วยการวางแผน มีการประเมินผู้เรียนแล้ว และมีการประเมินผู้สอนด้วยถึงจะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่คำสอนพุทธศาสนาได้ซึ่งจะเข้าใจได้ว่าในพระพุทธเจ้าได้ทรงเมตตาต่อสัตว์โลกได้ทำการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนามาแล้ว 45 ปีก่อนปรินิพพาน คือ สามารถสอนคนให้ตรัสรู้ตามหรือเรียกว่าสาวกในปัจจุบันนี้ และในช่วงนี้มีชาวในเชิงลบของพระสงฆ์มีมากมายทำให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาลดน้อยลง เพราะฉะนั้นแล้วเป็นโจทย์ที่ท้าทายต่อพระสอนศีลธรรมที่จะสร้างภูมิคุ้มกันสร้างหลักธรรมหรือสร้างแนวคิดที่จะสามารถนำเยาวชนมาสู่การศึกษาและปฏิบัติธรรมให้รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมและอริยสัจ 4 หรือแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างเป็นจริงได้

คุณลักษณะที่ดีของพระสอนศีลธรรมในการสอนได้อันดับแรกต้องเริ่มต้นจาก

1) การมีภาวะผู้นำในการที่จะกล้าสั่งสอนหรือกล้าที่จะนำคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์โดยอาศัยความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาและสามารถเผยแพร่โดยใช้ภาษาการใช้ลักษณะท่าทางหรือการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจจะสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอันดับเบื้องต้นคือต้องมีภาวะผู้นำ

2) เทคโนโลยีสื่อหรือตัวหลักธรรมคำสอนที่มีความชัดเจนไม่ว่าจะนำมาจากพระไตรปิฎกเถรวาทมหายานเถรวาท อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา หรือโยชนาก็แล้วแต่ต้องมีความแม่นยำในหลักสูตรนั้น ๆ และกล้าพูดกล้าอ้างอิงไปถึงพระไตรปิฎกหรือสิ่งที่ตัวเองนำมาอ้างอิงถึงได้อย่างชัดเจนมีความกล้าในการที่จะยกคำสอนมาแสดง

3) มีศิลปะในการพูดหรือการเจรจาไปเพราะการสอน การพูดออกไปต้องมีความน่าสนใจเข้ากับหลักที่โบราณอาจารย์ท่านได้กล่าวไว้ 4 ส. สันทัสสนา สัมมนา สมุตเตชนา สมาทปนา (แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้า ร่าเริง) จะเป็นหลักในการที่จะนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมาเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบันนี้พระสอนศีลธรรมจำเป็นต้องรู้ในหลักของการพัฒนาการเขียนแผนการสอนให้ชัดเจน แม้ว่าหนังสือตำราที่เป็นรูปแบบในการสอนมีความชัดเจนแต่ถ้าสามารถทำแผนในการสอนในแต่ละสัปดาห์หรือในแต่ละวัน มีการประเมินตนเองอยู่เสมอสม่ำเสมอถึงประเมินผู้ฟังคือ นักศึกษา นักเรียน ว่า มีความตั้งใจในการรับข่าวสารความรู้มีรับคำสอนของพระสอนศีลธรรมเองหรือไม่หรืออาจจะเป็นการประเมินโดยใช้เอกสารออนไลน์ก็สามารถที่จะทำได้ เพราะฉะนั้นพระสอนศีลธรรมต้องหมั่นขยันมีความรักมีความพอใจที่จะทำงานในด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างแท้จริงก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับพุทธศาสนากับสังคมกับเยาวชนต่อไปได้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองประโยชน์ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวจัดความประมาท โดยตระหนักถึงผลของกุศลกรรมเป็นตัวกำหนดทิศทางการทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง 3 ประการ ดังกล่าว พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องนำหลักไตรสิกขาที่ว่าด้วยการให้การศึกษา มาสอนแก่เยาวชนหรือประชาชนทั่วไปเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคตได้

ในส่วนของการสอนของพระพุทธเจ้านี้พระองค์มุ่งเน้นหลักของประโยชน์ของประชาชนที่จะสามารถเป็นสาวกที่จะช่วยประกาศคำสอนของพระองค์กล่าวคือ หวังให้สัตว์โลกได้พ้นจากโลกไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกันคือ ต้องยึดหลักของไตรสิกขา คือ ประพฤติอยู่ในศีล ในสมาธิและปัญญา

สรุปว่า การพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมนั้นเป็นต้องประกอบด้วยภาวะผู้นำที่เกิดจากความรู้ความสามารถที่พระสอนศีลธรรมมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอและมีเทคโนโลยีหรือตัวธรรมะที่มีความชัดเจนในการที่จะอ้างอิงหรือนำมาแสดงเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีศิลปะในการพูดในหลัก 5 ส ก็คือแจ่มแจ้งจงใจแล้วกล้าว่าจริงเป็นหลักในการนำคำสอนของพุทธเจ้ามาเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านกระบวนการของหลักไตรสิกขาประกอบด้วยศีลสมาธิปัญญาเป็นตัวนำทางในการที่จะสอนและในการที่จะปฏิบัติตามให้เยาวชนได้ศึกษาธรรมะยิ่งขึ้นไปสามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้

ภาพที่ 1 สักระยะจากผู้เขียน : 2565

สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ที่จะช่วยกันรักษาคำสอนและนำคำสอนเหล่านั้นมาเผยแผ่ประกาศให้ประชาชนได้รู้และสามารถประพฤติเป็นการรักษาพระพุทธศาสนา “โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จึงเป็นโครงการเกิดประโยชน์หลายประการด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการบ่มเพาะกล่อมเกลাজิตใจของเยาวชนที่จะเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ให้รู้จักศีลธรรมเพื่อไม่เป็นภาระแก่สังคมและเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยภาพรวมและอีกนัยหนึ่งเป็นประโยชน์แก่พระสอนศีลธรรมที่จะได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนให้แก่เยาวชนเป็นการฝึกในส่วนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัวด้วยโดยผ่านกระบวนการของไตรสิกขา คือ ศีลเพื่อให้เยาวชนอยู่ในระเบียบวินัยมีความเรียบร้อยทางกายวาจา สมาธิคือฝึกสติให้รู้เท่าทันใจมีความเรียบร้อยทางใจ และปัญญาเกิดจากผลของศีลและสมาธิเป็นการพัฒนาปัญญาและสามารถที่จะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ส่วนในการทำหน้าที่การเผยแผ่นั้นพระสอนศีลธรรมมีศักยภาพ 2 ด้านประกอบด้วยกายภาพคือ มีศีลาจารวัตรมีการพูดและการปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส ในด้านจิตภาพประกอบด้วยคุณธรรมในการเผยแผ่และมีคำสอนที่น่าเชื่อถือประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 อย่างคือ มีภาวะผู้นำที่เกิดจากความรู้ทักษะและทัศนคติที่ดี มีหลักธรรมและสื่อการสอนที่ทันสมัย น่าสนใจและประกอบด้วยหลักที่ชัดเจนและสุดท้ายมีศิลปะในการสื่อสารประกอบด้วย 4 ส.ด้วยกันคือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ลวกกล้า ร่าเริงก็จะทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดประสิทธิภาพและเยาวชนก็สามารถที่จะรู้ธรรมะจนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

เอกสารอ้างอิง

- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2524). *คุณธรรมจริยธรรม: หลักและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาในสถาบันสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- ปรีชา กันธิยะ. (2550). *คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน)* ปีงบประมาณ 2550. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ. (2547). *พุทธศาสนากับการพัฒนา วิชาการพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ไทย)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2540). *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Chantana. C. (2565). คำสอนขงจื้อ 10 คำสอนที่ดีที่สุดที่ทำให้ชีวิตคุณดีขึ้น. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2565. จาก <https://shorturl.asia/UX3Bq>